Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

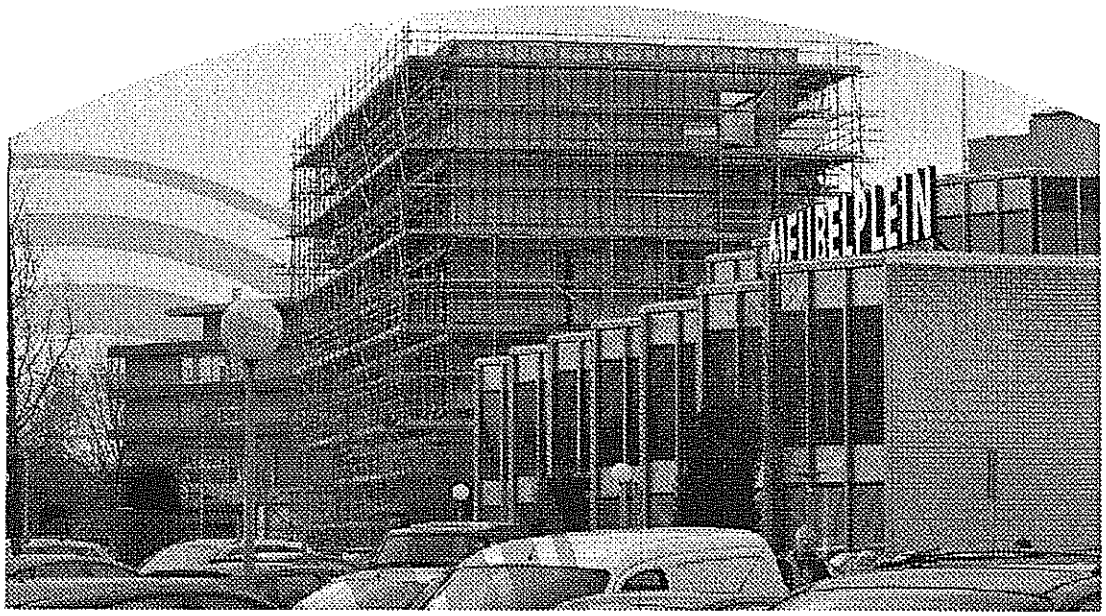

Factsheet Financiële Ruimte en Schuldpositie

Stand van zaken

Door de economische recessie staan de inkomsten van gemeenten onder druk. Kunnen we de komende tijd nog wel investeren, hebben we daar financieel nog ruimte voor? Een goede vraag, zeker ook met de nieuwe wet HOf. Voor een antwoord hierop moet u in de eerste plaats naar de balans van de gemeente kijken.

De gemeentelijke balans

Net als bedrijven hebben ook gemeenten een balans. Op de balans van de gemeente staan aan de linkerzijde – ook wel bekend als de debetzijde – de bezittingen. Aan de rechterzijde – ook wel bekend als de creditzijde – staat hoe deze bezittingen zijn gefinancierd. Daar staat met hoeveel schulden het bezit is belast. Het eigen vermogen in de vorm van reserves (en voorzieningen) geeft alleen aan in hoeverre de schulden op het bezit zijn afbetaald.

Hierna staat de balans van de gezamenlijke Nederlandse gemeenten op 31 december 2011 (in mln euro).

Activa	2011	Passiva	2011
(Im-)materiële vaste activa	50.071	Eigen vermogen	31.232
Kapitaalverstrekkingen & leningen verbonden partijen	9.221		
Langlopende leningen derden	3.892	Voorzieningen	7.200
Langlopende uitzettingen	2.139	Langlopende leningen	35.577
Voorraad bouwgrond & onderhanden werk	13.095	Kortlopende schuld	8.274
Overige voorraden	2.265	Overlopende passiva	6.231
Vorderingen, liquide middelen & overlopende activa	4.089		
Balanstotaal	88.514	Balanstotaal	88.514

Investeringscapaciteit

Reserves op de balans in vorm van eigen vermogen zeggen op zich weinig over de investeringsruimte van een gemeente. Dat dit wel zo zijn berust op een misverstand. Eigen vermogen in de vorm van reserves is geen geld. Voor het betalen van de facturen van een investering moet er geld op de bankrekening staan. En als er te weinig geld op de bank staat, moet dat eerst worden geleend. Daarmee stijgt de schuld. Daarom moet de blik juist op de schulden worden gericht. Wat is de hoogte van de schulden? Is het aangaan van nog meer schulden voor nieuwe investeringen nog wel verantwoord?

Schulden brengen namelijk rentelasten met zich mee. Daarbij veroorzaken nieuwe investeringen in de toekomst extra kosten voor beheer, onderhoud en afschrijvingen. De afschrijvingen weerspiegelen (deels) de aflossingen op de leningen voor investeringen. Hoge schulden verdrukken zo andere noodzakelijke uitgaven van de gemeente.

De investeringscapaciteit van een gemeente hangt dus in belangrijke mate af van de ruimte om meer schulden aan te gaan. De ruimte voor het aangaan van schulden wordt bepaald door de inkomsten. Bij hogere inkomsten kan een gemeente hogere rentelasten van schulden opvangen.

Kengetallen schuld

Het blote bedrag aan schulden op de balans zegt dus niet alles. U moet juist naar verhoudingsgetallen kijken, zogenaamde kengetallen. Goede kengetallen voor het beoordelen van de hoogte van de schuld zijn:

- debt-ratio
- de netto schuld als aandeel van de inkomsten (netto schuldquote).

Door de uitkomsten van deze kengetallen te vergelijken met wat gewoon is voor gemeenten, krijgt u een goede indruk van de hoogte van de schulden.

Hoe hoog is het bezit belast met schuld?

De debt-ratio zegt welk aandeel van het gemeentebezit is belast met schulden. Het bezit staat aan de linkerzijde van de balans. De financiering van het gemeentebezit staat aan de rechterzijde van de balans. De debt-ratio reken je uit door de som van de langlopende schulden, de kortlopende schulden en overlopende passiva op de rechterzijde van de balans te delen door het balanstotaal en dit verhoudingsgetal uit te drukken in procenten.

$$\text{Debt-ratio} = \frac{\text{Onderhandse leningen + overige vasteschuld + kortlopende schulden + overlopende passiva}}{\text{Balans totaal}}$$

Een debt-ratio van hoger dan 80 procent geeft aan dat de gemeente zijn bezit met zeer veel schulden heeft belast. Naast de debt-ratio kan ook de solvabiliteitsratio voor een dergelijk oordeel gebruikt worden. De solvabiliteitsratio is het spiegelbeeld van de debt-ratio. Bij een debt-ratio van 80 procent bedraagt de solvabiliteitsratio 20 procent. De solvabiliteitsratio laat zien welk aandeel van het gemeentebezit is afbetaald.
De debt-ratio en solvabiliteitsratio kunnen zeer goed met een cirkeldiagram in beeld worden gebracht. De hele cirkel stelt dan het totale bezit voor. In volgende figuur is dat gedaan voor de gemeente Willemshof. Te zien is dat 20 procent van het gemeentelijke bezit is afbetaald en 80

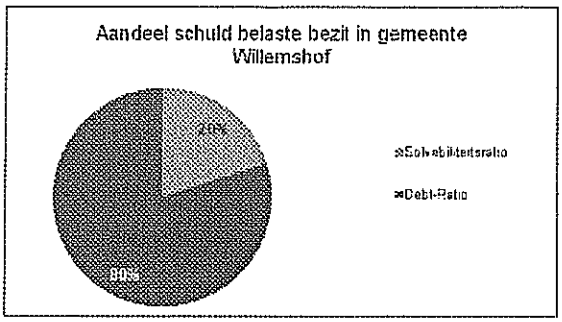

procent van het gemeentelijke bezit belast is met schuld.

Hoe zwaar drukt de schuld op de begroting?

De netto schuld berekent u als volgt: van de som van de onderhandse leningen, overige vaste schuld, kortlopende schuld en overlopende passiva trekt u de langlopende uitzettingen, kortlopende (debiteuren)vorderingen en uitzettingen, liquide middelen en overlopende activa af.

Als de netto schuld wordt gedeeld door de totale inkomsten (voor bestemming reserves), is het resultaat de netto schuld als aandeel van de exploitatie (inkomsten). Dit kengetal wordt ook wel de netto schuldquote genoemd. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden.
In formulevorm ziet de netto schuldquote er als volgt uit:

$$\text{Netto schuldquote (Netto schuld als aandeel van de exploitatie)} = \frac{\text{(Netto Schuld)}}{\text{Totale Inkomsten (voor bestemming reserves)}}$$

Bij een netto schuldquote hoger dan 130% springt het licht voor een gemeente bij wijze van spreken op rood. De gemeente heeft dan een zeer hoge schuld. Dit plafond is vergelijkbaar met het Europese schuldplafond van 60% BBP dat geldt voor landen. Bij een netto schuldquote hoger dan 130% doet u er als gemeente goed aan de schulden af te bouwen. Dat betekent een terughoudend investeringsbeleid en het afbouwen van voorraden bouwgrond. Al bij een lager percentage tussen de 100% en 130% is voorzichtigheid geboden en staat het licht voor de gemeente op oranje.

Oordeel niet te snel

Een kanttekening bij de bovengenoemde plafonds van 80 procent bij de debt-ratio en 130 procent bij de netto schuldquote is op zijn plaats. Men moet niet blind varen op deze kengetallen.

Ten eerste kan een gemeente veel geld hebben uitgeleend aan culturele instellingen of gemeenschappelijke regelin-

gen. De rentelasten en aflossingen van de schulden, die hier tegenover staan, drukken niet op de exploitatie. Men kan deze ook in mindering brengen op de netto schuld. Om zicht te krijgen hoeveel geld de gemeente uitgeleend heeft, kan de uitleenquote worden berekend aan de hand van de volgende formule.

$$\text{Uitleenquote} = \frac{\text{Leningen aan verbonden partijen+Leningen aan derden}}{\text{Totale inkomsten}}$$

Als een gemeente geld uitleent, gaat dit niet zonder risico. Het kan zijn dat de andere partijen de leningen niet kunnen afbetalen. De gemeente is dan het uitgeleende geld kwijt en blijft met de schulden die er tegenoverstaan zitten.

Ten tweede kan de gemeenten grote voorraden bouwgrond bezitten. Bij verkoop van de kavels komt er geld in het laatje. Daarmee worden de schulden afgelost en de betaalde rentelasten goedgemaakt. De verkoop moet dan wel binnen redelijke termijn in het verschiet liggen. De voorraadquote geeft zicht op de voorradenpositie van de gemeente en wordt berekend aan de hand van de volgende formule.

$$\text{Voorraadquote} = \frac{\text{Bouwgrond+voorraden onderhanden werk+overige voorraden}}{\text{Totale inkomsten}}$$

Juist op de voorraden grond lopen de gemeenten risico. In de nasleep van de recessie is het risico van tegenvallende opbrengsten uit grondverkopen aanwezig.

Het is goed ook de uitgeleende gelden en voorraden mee te nemen in de analyse van de hoogte van de schuld en ze uit te drukken als aan aandeel van de inkomsten. Daardoor kunnen ze rechtstreeks worden afgetrokken van de netto schuldquote. Een hoge netto schuldquote kan het gevolg zijn van een hoge uitleenquote of voorraadquote. Door de uitleenquote en voorraadquote van de netto schuldquote af te trekken, krijgt men een goede indruk van de schuld die op de exploitatie drukt.

Inzicht in uw schulden

Het verloop van de netto schuldquote, de uitleenquote en de voorraadquote kunnen goed in beeld worden gebracht met een staafdiagram. In volgende figuur is dit gedaan voor de gemeente Willemshof voor 2007 tot en met 2012.

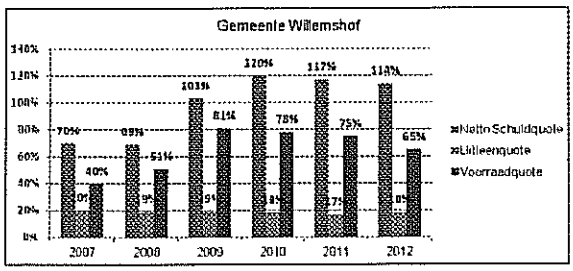

Schulden in de toekomst

Gemeenten moeten anticiperen op externe effecten die van invloed zijn op de schuldpositie van gemeenten. Hoe de schuld van een gemeente eruit komt te zien, hangt naast de investeringen af van de ontwikkeling van de inkomsten en uitgaven. In de regel zullen bestaande schulden langzaam verdampen door inflatie. Dit zit namelijk als volgt: indien de inflatie stijgt, stijgen de inkomsten mee. De netto schuldquote zal afnemen omdat de inkomsten in de noemer groeien.
De inkomsten kunnen in de toekomst ook dalen, dat kan door bevolkingskrimp of door de negatieve gevolgen van een recessie op de gemeentelijke inkomsten. Het mechanisme werkt dan omgekeerd. Bij gelijk blijvende schuld stijgt de netto schuldquote doordat de inkomsten in de noemer terug lopen.

Ontwikkelingen

Jaarlijks publiceert de VNG de kengetallen over de financiële positie van alle gemeenten. Deze informatie is op basis van CBS-gegevens over het voorgaande jaar. De financiële ambtenaren van uw gemeente kunnen prima de actuele kengetallen voor u uitrekenen. Bijvoorbeeld voor in de begroting en in de jaarrekening. Dat scheelt u een hoop hoofdbrekens. Dit kunt u regelen in de financiële verordening van de gemeente (verordening ex. artikel 212 Gemeentewet).

Meer informatie

In het najaar van 2013 verschijnt de brochure Houdbare Gemeentefinanciën, die dieper in gaat op dit onderwerp. Deze brochure is evenals de lijst kengetallen over de vermogenspositie van individuele gemeenten en actuele nieuwsfeiten over dit onderwerp te vinden op:
http://www.vng.nl/onderwerpenindex/gemeentefinancien/financiele-positie-gemeenten